

ბიზნეს-ინჟინერინგი ენერგეტიკაში

საქართველოში კონკურენტული ბაზრის პირობებში ელექტროენერგიის შესყიდვაზე პირდაპირი ხელშეკრულებების ეფექტიანობის შეფასება და მისი გავრცელების პერსპექტივები

ნინო მალრაძე, დოქტორანტი

XX

მსოფლიოში დერეგულირების და ლიბერალიზების შედეგად დაწერილი ელექტროენერგეტიკული ბაზრების სავაჭრო მექანიზმი განსხვავებულია ქვეყნების მიხედვით. პრაქტიკაში განიხილება ორი ძირითადი მეთოდი: პირველი მათგანი წარმოადგენს ორმხრივ ვაჭრობას მყიდველსა და გამყიდველს შორის და იქმნება ორმხრივი პირდაპირი ხელშეკრულებების დეცენტრალიზებული ბაზარი; მეორე მათგანი კი წარმოადგენს ცენტრალიზებულ ანუ ინტეგრირებულ ვაჭრობას, სადაც სპეციალურად ორგანიზებულ სავაჭრო მოედანზე ე.წ. „პულზე“ ხორციელდება ელექტროენერგიით ვაჭრობა [6].

ორმხრივი ვაჭრობისას მხარეები თავად პოულობენ პარტნიორს და დამოუკიდებლად აფორმებენ ხელშეკრულებებს ან/და შუამავლის მეშვეობით. ცენტრალიზებული ვაჭრობის მეთოდის დროს ვაჭრობა შესაძლებელია ენერგო ბირჟის მეშვეობით. დასავლეთ ევროპაში აჟამად 15 ელექტროენერგეტიკული ბირჟა ფუნქციონირებს ასევე რამდენიმეა აღმოსავლეთ ევროპაში, თუმცა მათგან ყველაზე ძველს წარმოადგენს „ნორდ-პული“, რომელიც აერთიანებს შვედეთს, ფინეთს, ნორვეგიას, დანიას და ესტონეთს. ასევე „ნორდ-პული“ მოიცავს გერმანიის ბაზარსაც, სადაც მონაწილეებს სთავაზობს გარკვეული სახის ხელშეკრულებებს [3].

ორმხრივი ხელშეკრულებებით ვაჭრობა გაცილებით უფრო მოქნილია და ითვალისწინებს მყიდველის და გამყიდველის ინდივიდუალურ მოთხოვნებს. გარდა ამისა ორმხრივი ხელშეკრულებებით ვაჭრობისას კონკურენტული დამოკიდებულება იქმნება მყიდველსა და გამყიდველს შორის, მხარეები ცდილობენ მივიდნენ ისეთ შეთანხმებამდე, რომელიც თითოეულისათვის უფრო სასარგებლო იქნება. თუმცა პარტნიორის მოძებნა, მოლაპარაკებები და ხელშეკრულების ინდივიდუალური

გაფორმება მოითხოვს გარკვეულ დროს. ამავე დროს საკმაოდ სარიისკოა პარტნიორის საიმედოობა და ფინანსური მხარე ორივე მონაწილისათვის.

ორმხრივი ხელშეკრულებების გაფორმებამ უნდა უზრუნველყოს სისტემის სტაბილურობის გაზრდა, მასში გრძელვადიანი ტარიფის ფიქსირებით. ასეთის სახის ხელშეკრულებები არაა გამჭვირვალე და ბაზრის ოპერატორებს არ აძლევს იდენტური მოქნილობის საშუალებას ბაზარზე ტრანზაქციების განხორციელებისას, რომლის დროსაც მწარმოებლებს და მომხმარებლებს შეუძლიათ შეცვალონ თავიანთი გადაწყვეტილება, გაყიდონ თუ იყიდონ ელექტროენერგია „ერთი დღით ადრე“ ბაზარზე [4].

ევროკავშირის ქვეყნების უმეტესობაში (მაგალითად გერმანია, პოლანდია, დიდი ბრიტანეთი) ელექტროენერგიით ვაჭრობა ძირითადად ხორციელდება ორმხრივი ხელშეკრულებებით, მაგრამ ზოგიერთ ქვეყანაში როგორიცაა იტალია, ესპანეთი, სკანდინავიის ქვეყნები და ა.შ., ვაჭრობა ძირითადად ხორციელდება ენერგო ბირჟის მეშვეობით.

არსებობს ორი ტიპის სავაჭრო ბაზრები: 1. ფულადი ან ფიზიკური, სადაც მოთხოვნის დასაბალანსებლად ხორციელდება ელექტროენერგიის შესყიდვა. 2. „დერივატივები“ ან ქალაქები, რაც მოიცავს „ფიუჩერსებს“, „ოფციონებს“ და „სვაფს“ [2].

რისკების დაზღვევის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ფორმაა ჰეჯირება, ესაა ღონისძიებების სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს მომავალში ფინანსური ოპერაციების დროს ვალუტის კურსის, ფასების, საპროცენტო განაკვეთის და ა.შ შეზღუდვას. ელექტროენერგეტიკაში ასეთი სახის ზომებად მიღებულია „დერივატივები“. ჰეჯირების სტრატეგია ერთ-ერთი ყველაზე აუცილებელი პირობაა ელექ-

ტროენერგის ბაზარზე ვაჭრობისას, რომელიც საშუალებას აძლევს მწარმოებლებს იმოქმედონ აგრესიული პოლიტიკით და გაანეიტრალონ ახალი მონაწილეების შემოსვლის საშიშროება ბაზარზე. კალიფორნიის მაგალითმა ძალზედ უარყოფითი შედეგი აჩვენა მკაცრი რეგულირების გამო ფინანსურ ბაზარზე ჰეჯირების არ დაშვებით [4].

მსოფლიო პრაქტიკაში მიღებულია გარკვეული ხელშეკრულებების სტანდარტიზება [10]. ერთ-ერთი ასეთი ყველაზე გავრცელებული ხელშეკრულებაა ენერგო ტრეიდერების ევროპული გაერთიანების მიერ შემუშავებული ხელშეკრულება ტრანსასაზღვრო ვაჭრობისათვის. აღნიშნული საკმაოდ წარმატებით გამოიყენება ევროპის ქვეყნებში ტრანსასაზღვრო ვაჭრობისას. თითოეული ქვეყანა რიგ შემთხვევაში ახდენს ამ ხელშეკრულების ადაპტაციას ადგილობრივ კანონმდებლობასთან თუმცა მასში ცვლილების განხორციელება მხოლოდ მცირე დოზით ხდება. ეს მაგალითი წარმოადგენს საკმაოდ წარმატებულ ხელშეკრულებას, ვინაიდან აიოლებს მხარეებს შორის მოლაპარაკებების როგორც იურიდიული კუთხით ასევე დროის დაზოგვის კუთხითაც, მითუმეტეს რომ საქმე ეხება სხვადასხვა ქვეყნებს შორის ურთიერთობას.

რაც შეეხება სხვადასხვა ქვეყნის შიგნით არსებულ ორმხრივი ხელშეკრულებების მოცულობას, მაგალითისათვის თურქეთის რესპუბლიკაში ორმხრივი ხელშეკრულებებით ხდება 70% ელექტროენერგიის ყიდვა/გაყიდვა, დაახლოებით 13%-ს ყიდვა/გაყიდვა ხორციელდება ერთი დღით ადრე ბაზარზე, და 17%-საბალანსო ბაზარზე [15].

ჩინეთმა ორმხრივი ხელშეკრულებების მეშვეობით მოახერხა ინვესტიციების გარანტირებული ამოღება. ხელშეკრულებებში ხდებოდა ფასის ფიქსირება, იმ დონეზე, რომ უზრუნველყოფდა წლიურად 15%-ზე მეტ ინვესტიციების ამოღებას [11].

ბრაზილიაში კი მყიდველები და გამყიდველები ვალდებული არიან ელექტროენერგიის 100%, გრძელვადიანი ორმხრივი ხელშეკრულებებით შეისყიდონ/გაყიდონ, როგორც მოკლევადიანი ასევე გრძელვადიანი მიზნებისათვის. აღნიშნულის უზრუნველსაყოფად ტარდება აუქციონები. გამარჯვებული მოქმედი მწარმოებელი კომპანიებისათვის ყოველწლიურად ფორმდება 3-დან 15 წლამდე ვადის ხელშეკრულებები, ხოლო ახალი მშენებარე სიმძლავრეებისათვის 3-დან 5 წლამდე პერიოდით ადრე. თბოსადგურებისთვის ხელშეკრულების ვადა 15 წლით განისაზღვრება, ხოლო ჰიდროსადგურებისათვის 30 წლით [11].

დიდ ბრიტანეთში წესები მოითხოვს მთელი ელექტროენერგიის გაყიდვა ხორციელდებოდეს ორ-

მხრივი ხელშეკრულებებით, რომლებიც რამოდენიმე წელზეა დადებული და მოხდეს „სპოტ“ ერთი დღით ადრე ბაზრის ლიკვიდაცია [9].

სკანდინავიის ქვეყნებში ელექტროენერგიის ძირითადი მოცულობა ორმხრივი ხელშეკრულებებით ივაჭრება და კარგადაა განვითარებული „დერივატივების“ ბაზარი [2].

ავსტრალიაში კი ქვეყნისათვის საჭირო მთელი ელექტროენერგიით ვაჭრობა ბაზარზე ხორციელდება ერთი დღით ადრე „სპოტ“ ბაზარზე და ქვეყანაში გრძელვადიანი ორმხრივი ხელშეკრულებები არ გამოიყენება [11].

საქართველოს ენერგეტიკა წინა წლებთან შედარებით სტაბილურ მდგომარეობაში იმყოფება. აღნიშნულის ერთ-ერთი განმაპირობებელი ფაქტორია ელექტროენერგიით სავაჭრო მოდელის ორმხრივ ხელშეკრულებებზე გადასვლა, რამაც უზრუნველყო ელექტროენერგიის საფასურის ამოღების მაჩვენებლის 100%-მდე ზრდა.

2006 წლის 31 აგვისტოს საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის მიერ დატკიცებული №77 ბრძანებით ამოქმედებული „ელექტროენერგიის (სიმძლავრის) ბაზრის წესების მიხედვით სისტემის მართვა ხორციელდება ელექტროენერგიის ყიდვა/გაყიდვაზე გაფორმებული პირდაპირი ხელშეკრულებების საფუძველზე, რომლის მხარეებიც არიან კვალიფიციური საწარმოები (გამონაკლისი, ექსპორტის ან იმპორტის შემთხვევაში შესაბამისი სხვა ქვეყანაში მოქმედი კომპანია): წარმოების და განაწილების ლიცენზიანტები (რომელთა წლიური მოხმარება აღემატება 120 მლნ კვტს-ს), პირდაპირი მოხმარებლები (რომელთა წლიური მოხმარება აღემატება 7 მლნ კვტს-ს), იმპორტიორები, ექსპორტიორები და ელექტროენერგეტიკული სისტემის კომერციული ოპერატორი (ესკო).

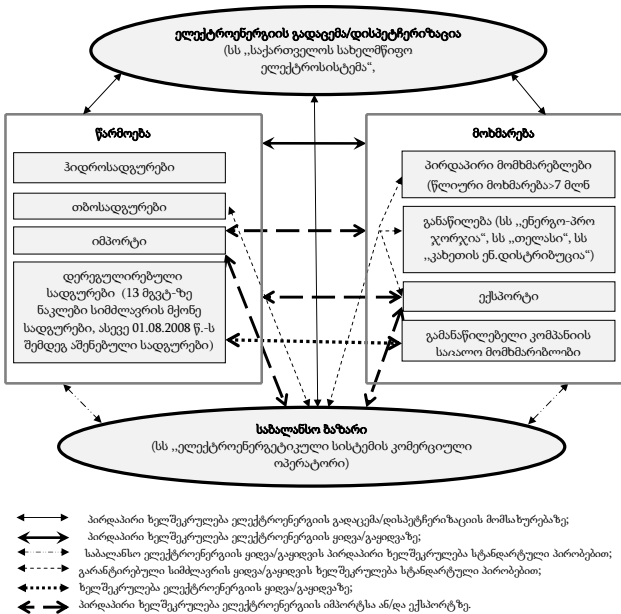
მხარეებს შორის გაფორმებული პირდაპირი ხელშეკრულებები სავალდებულო რეგისტრაციას გადიან დისპეტჩერიზაციის ლიცენზიანტთან (სს „საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა“), რის შედეგადაც იწყება მათი აღსრულება. საბალანსო ელექტროენერგიით უზრუნველყოფას ახორციელებს ესკო ანუ აღნიშნული ეხება ხელშეკრულებით გაუთვალისწინებული ელექტროენერგიის ყიდვა/გაყიდვას, რაც შეიძლება გამოწვეული იყოს ისეთი ფაქტორებით, როგორიცაა მოხმარების/გამომუშავების შემცირება ან გაზრდა, ფორს-მაჟორული გარემოებები და ა.შ.

2008 წლიდან მოხდა 13 მგვტ-მდე არსებული ჰიდრო სადგურების დერეგულაცია, ასევე დერეგულირებულია 2008 წლის 1 აგვისტოს შემდეგ აშენებული

სადგურებიც, რაც იმას ნიშნავს, რომ თითოეულ მათგანი ბაზარზე დაიშვებიან ლიცენზიის გარეშე და ვაჭრობა შეუძლიათ განხორციელონ თავისუფალი ტარიფით. დანარჩენი სადგურებისათვის კი საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (სეწმეკ) მიერ თითოეულისათვის ცალ-ცალკე დადგენილია ზედა ზღვრული ტარიფები და აღნიშნული განსაზღვრავს მხარეებს შორის ხელშეკრულების გაფორმებისას ფასის დაწესების ლიმიტს.

ამდენად ელექტროენერგიით ვაჭრობაში მონაწილე თითოეული მხარე თავად ირჩევს პარტნიორს და მათთვის მისაღებ ტარიფებს სთავაზობენ ერთმანეთს, და ამ შემთხვევაში (გარდა მარეგულირებელი სადგურებისა, რომელთაც ფიქსირებული ტარიფი აქვთ დაწესებული) გამყიდველს უფლება აქვს შესთავაზოს კომისიის მიერ დადგენილ ტარიფზე დაბალი ფასიც კი, მითუმეტეს რომ ქვეყანაში მოქმედებს საბალანსო ბაზარზე გასაყიდი სეზონური ტარიფები. სწორედ აღნიშნული წარმოადგენს კონკურენციის ერთ-ერთ თავისებურებას და წინაპირობას ბაზრის სრულ კონკურენტულ მოდელზე გადასვლისა.

ნახაზ №1-ზე მოცემულია საქართველოში ელექტროენერგეტიკულ ბაზარზე მონაწილე სუბიექტებს შორის სახელშეკრულებო ურთიერთობის სქემატური გამოსახულება, მათ შორის დამაკავშირებელი ხაზები მიუთითებს ხელშეკრულების სახეობას.

ნახაზი №1. საქართველოს ელექტროენერგეტიკულ ბაზარზე მონაწილე სუბიექტებს შორის სახელშეკრულებო ურთიერთობები

როგორც ნახაზიდან ჩანს ბაზრის წესების შესაბამისად ნებისმიერი სახის მომსახურების ანაზღაურება, დაკავშირებული ელექტროენერგიის მიწოდე-

ბა/მოხმარებასთან, ხორციელდება ორმხრივი ხელშეკრულებების საფუძველზე. აღნიშნული უზრუნველყოფს საწარმოების შორის ურთიერთ ვალდებულების მკაფიო განსაზღვრას და შედეგად გაწეული მომსახურების საფასურის სტაბილურ გადახდებს.

პირდაპირი ხელშეკრულება ელექტროენერგიის ყიდვა/გაყიდვაზე, ფორმდება პირდაპირ მომხმარებლებსა, გამანაწილებელ კომპანიებს და მწარმოებელ სადგურებს შორის. ამ შემთხვევაში ყველა ხელშეკრულება ინდივიდუალურია პირობების, ვადების და ფასების მიხედვით. თუმცა სეწმეკი-ს მიერ დადგენილი ელექტროენერგიის ტარიფების მიხედვით სადგურებს (გარდა დერეგულირებულისა) გააჩნიათ გასაყიდი ზედა ზღვარი.

საბალანსო ელექტროენერგიის ყიდვა/გაყიდვის პირდაპირი ხელშეკრულება სტანდარტული პირობებით, ხორციელდება იმ შემთხვევაში თუ მწარმოებლებმა მის მიერ გაფორმებული პირდაპირი ხელშეკრულებებით გათვალისწინებულ მოცულობაზე მეტი ელექტროენერგია გამოიმუშავა და შესაბამისად მომხმარებლის მიერ საბალანსო ელექტროენერგიის შესყიდვა ხდება იმ შემთხვევაში თუ მის მიერ მოხმარებულ ელექტროენერგიაზე ნაკლები მოცულობით ჰქონდა გაფორმებული ხელშეკრულებები.

გარანტირებული სიმძლავრის ყიდვა/გაყიდვის ხელშეკრულება სტანდარტული პირობებით, მოქმედებს ესკო-სა და გამანაწილებელ, პირდაპირ მომხმარებელ და ექსპორტიორ კომპანიებს შორის, ასევე ესკო-სა და გარანტირებული სიმძლავრის უზრუნველყოფელ სადგურებს შორის. აღნიშნული მომსახურების საფასური გადახდა მომხმარებლების მიერ ხორციელდება თითოეულ კვტსთ-ზე და მაგალითისათვის 2012 წლის მონაცემებით თვეების მიხედვით მერყეობდა 0,32-დან 0,77 თეთრი/კვტსთ-ს ფარგლებში [14].

ზოგადად ორივე შემთხვევაში სტანდარტული პირობების ხელშეკრულებები, წარმოადგენენ წინასწარ ჩამოყალიბებულ მრავალჯერადი გამოყენებისათვის გამიზნულ სახელშეკრულებო პირობებს, რომელსაც ესკო უდგენს კვალიფიციურ საწარმოებს და კვალიფიციური საწარმოს სტატუსის მინიჭებისთანავე ავტომატურად ხდება ორივე სახის ხელშეკრულების მეორე მხარე [8].

მომხმარებელს შეუძლიათ შეისყიდოს თავისი მოხმარებისდიდინაწილი ორმხრივი ხელშეკრულებების მეშვეობით. ამასთანავე ხელშეკრულების მოცულობა შესაძლოა იცვლებოდეს იმის მიხედვით თუ როგორია ფასების დინამიკა საბალანსო ბაზარზე. ანუ მომხმარებელს შეუძლია შეამციროს ელექტროენერგიის შესყიდვის რისკი ორმხრივი ხელშეკრულებების

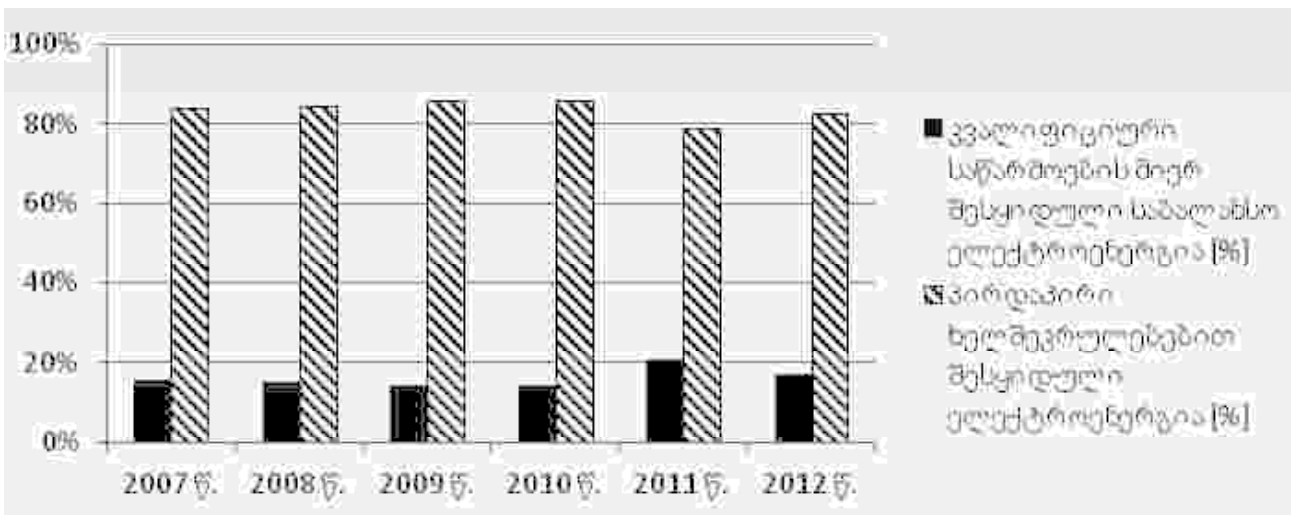
გაფორმებით და ამასთანავე ჰქონდეს საშუალება მთლიანი შესყიდვების საფასურის მინიმიზირება გააკეთოს ბაზარზე წარდგენილი შეთავაზებებით. ანუ მომხმარებელმა შესაძლოა უარი განაცხადოს მოცულობის შესყიდვაზე ამ ორი მიზნის ერთდროულად მისაღწევად. ანალოგიურად შეუძლია მწარმოებელს შეამციროს ელექტროენერგიის გაყიდვის რისკი

და ამავდროულად გაზარდოს შემოსავალი. ცხრილ №1-ში მოცემულია კვალიფიციური საწარმოების მიერ (პირდაპირი მოხმარებლების და გამანაწილებელი კომპანიების) მიერ ორმხრივი ხელშეკრულებების საფუძველზე და საბალანსო ბაზაზე შესყიდული ელექტროენერგიის მოცულობები, ხოლო ნახაზ №2-ზე ნაჩვენებია მათი პროცენტული გამოსახულება.

ორმხრივი ხელშეკრულებით შესყიდული ელექტროენერგიის მოცულობების ანალიზი 2007-2012 წწ

ცხრილი №1

		2007	2008	2009	2010	2011	2012
სულ მოხმარება	[ათასი კვტსთ]	8603	8930	8533	10141	10383	10087
კვალიფიციური საწარმოების მიერ შესყიდული საბალანსო ელექტროენერგია	[ათასი კვტსთ]	1364	1386	1211	1434	2159	1729
პირდაპირი ხელშეკრულებებით შესყიდული ელექტროენერგია	[ათასი კვტსთ]	7239	7542	7347	8707	8224	8357

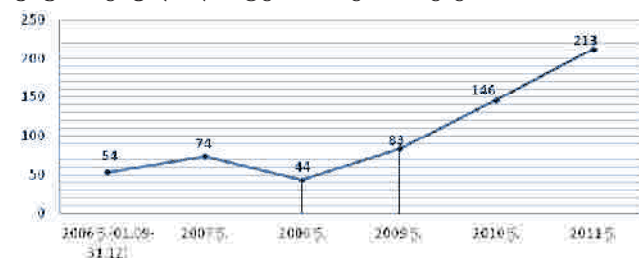

ნახაზი №2 კვალიფიციური საწარმოების მიერ პირდაპირი ხელშეკრულებით და ესკო-ს მეშვეობით შესყიდული ელექტროენერგია 2007-2012 წწ. (%)

მონაცემების მიხედვით 2007 წლიდან დღემდე, სტაბილურად ელექტროენერგიის ყიდვა/გაყიდვა ორმხრივი ხელშეკრულებებით ხორციელდება. მაგალითისათვის 2012 წელს ორმხრივი ხელშეკრულებით შესყიდული იქნა ქვეყნის მთლიანი მოხმარების 82%, ხოლო საბალანსო ელექტროენერგიის მოცულობა წლების მიხედვით მერყეობს 13%-იდან 21%-მდე.

გაფორმებული და რეგისტრირებული ხელშეკრულებების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, როგორც ეს ნახაზ №3-დან ჩანს ხელშეკრულებების რაოდენობა წლების მიხედვით იზრდება და ზოგ შემთხვევაში წინა წლებთან შედარებით თითქმის ორჯერაა გაზრდილი. თუმცა ეს რაოდენობა არაა დამოკიდებულებაში ხელშეკრულებებით გაყიდული ელექტროენერგიის

მოცულობაზე, არამედ აღნიშნული განპირობებულია წლის მანძილზე ხელშეკრულებების ფარგლებში გაფორმებული დამატებითი შეთანხმებებით.

ნახაზი №3 კვალიფიციურ საწარმოებს შორის ელექტროენერგიის ყიდვა-გაყიდვაზე გაფორმებული და რეგისტრირებული პირდაპირი ხელშეკრულებების რაოდენობა 2006-2011 წწ.

ელექტროენერგიის შემსყიდველი შესაძლოა ასევე მწარმოებელიც იყოს, იმ შემთხვევაში და დროის იმ მონაკვეთში, როდესაც სხვადასხვა მიზეზების გამო საკუთარი მოხმარებისათვის საჭირო ელექტროენერგიის წარმოებას ვერ უზრუნველყოფენ. საქართველოშიც

ზოგიერთი მწარმოებელი ბოლო წლების მანძილზე, ბაზრის წესების ფარგლებში ახორციელებს საკუთარი მოხმარებისათვის საჭირო ელექტროენერგიის შესყიდვას როგორც პირდაპირი ხელშეკრულებებით ასევე საბალანსო ბაზარზე შესყიდვით (იხ. ცხრილი №2).

მწარმოებლების მიერ საკუთარი მოხმარებისათვის საჭირო ელექტროენერგიის უზრუნველყოფის წყაროები (იმ შემთხვევაში, როდესაც სადგური გაჩერებულია) 2007-2012 წწ.

ცხრილი №2

		2007	2008	2009	2010	2011	2012
ელექტროენერგია, მათ შორის შესყიდვის წყაროების წილობრივი მონაწილეობა:	[ათასი კვტსთ]	5496	9697	11817	13198	35272	13179
პირდაპირი ხელშეკრულებებით	[%]	48%	10%	7%	14%	4%	21%
საბალანსო ესკო-დან	[%]	52%	90%	32%	86%	96%	79%

უმეტეს შემთხვევაში სადგურების მიერ საკუთარი მოხმარებისათვის ელექტროენერგიის შესყიდვა ხდება იმ პერიოდში როდესაც სადგური სრულად გაჩერებულია და სამეურნეო პროცესისათვის საჭიროა ელექტროენერგია, ამასთანავე შესაძლოა ზოგიერთი სადგურისათვის, რომელთაც გამოუმუშავებული ელექტროენერგიის დიდი ტარიფი აქვთ დადგენილი, საბალანსო ბაზარზე ან/და ორმხრივი ხელშეკრულებით შესყიდვის განხორციელებისას გარკვეული ხარჯების დაზოგვის ეფექტიც ქონდეთ.

საქართველოს რეალობაში ორმხრივი ხელშეკრულებების ეფექტიანობის განსაზღვრისათვის მოყვანილია სამი პირდაპირი მომხმარებლის მაგალითი. ცხრილ №3-ში ნაჩვენებია კომპანიების მიერ 2008-2011 წლებში ელექტროენერგიის მოხმარების დონე და მათ მიერ პირდაპირი ხელშეკრულებებით ან/და საბალანსო ბაზარზე შესყიდული ელექტროენერგიის მოცულობები.

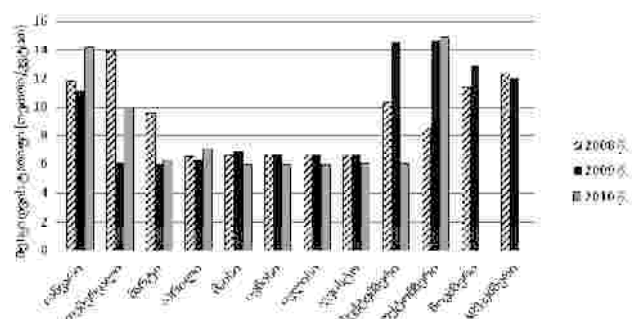
როგორც ცხრილიდან ჩანს, აღნიშნულ კომპანიებს ქვეყნის შიდა მოხმარებასთან შედარებით საკმაოდ დაბალი მაჩვენებელი გააჩნიათ, მათ შორის „ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერი“ მოიხმარს ქვეყნის შიდა მოხმარების დაახლოებით 2%-ს, „თბილისის სატრანსპორტო კომპანია“ კი 0,6%-მდე. ასევე შედარებით მცირე სიმძლავრის მომხმარებელია სინათლის ქალაქი. ხსენებული კომპანიების მცირე მოხმარების მიუხედავად, ძალზე საინტერესოა მათ მიერ მიღებული ეფექტი პირდაპირი ხელშეკრულებებით ელექტროენერგიის შესყიდვისას.

ნახაზი №4 ზე მოცემულია კომპანია სინათლის ქალაქის მიერ 2008-2010 წლებში შესყიდული ელექტროენერგიის ღირებულების მაჩვენებლები.

კომპანიების მიერ პირდაპირი ხელშეკრულებით და საბალანსო ბაზარზე შესყიდული ელექტროენერგია 2008-2011 წწ.

ცხრილი №3

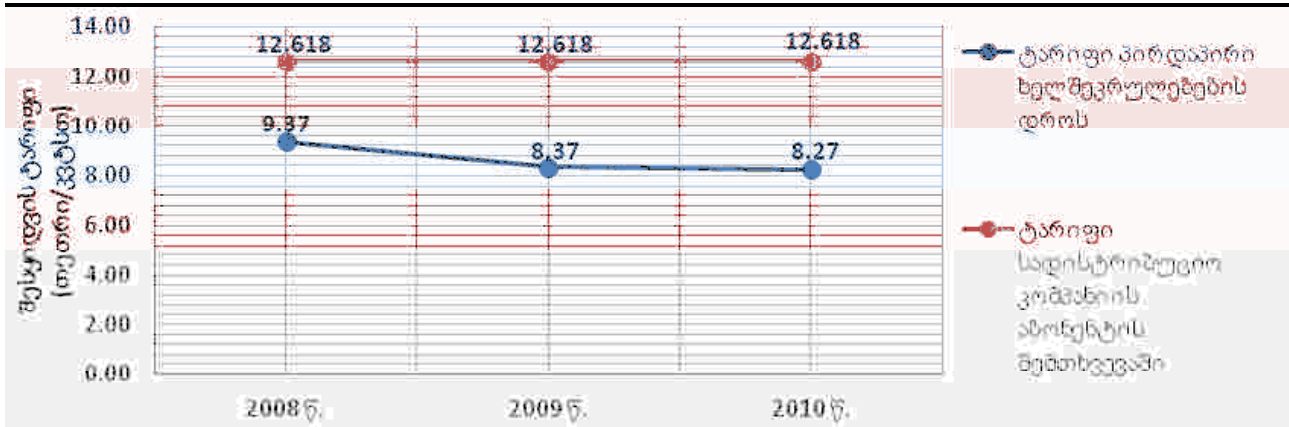
	წელი	მოხმარება [მლნ კვტსთ]	პირდაპირი ხელშეკრულებით [%]	საბალანსო [%]
თბილისის სატრანსპორტო კომპანია	2008	63,1	88,8%	11,2%
	2009	62,1	71,0%	29,0%
	2010	62,9	82,5%	17,5%
	2011	64,02	46,1%	53,9%
სინათლის ქალაქი	2008	41,5	59,5%	40,5%
	2009	44,3	56,7%	43,3%
	2010	46,9	73,0%	27,0%
	2011	5,631	—	—
ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერი	2008	294,9	98,4%	1,6%
	2009	286,6	100,0%	0,0%
	2010	287,0	100,0%	0,0%
	2011	284,04	93,4%	6,6%

ნახაზი №4 ელექტროენერგიის საომომხმარებლო ტარიფი კომპანია სინათლის ქალაქისათვის 2008-2010 წწ.

ორმხრივი ხელშეკრულებების შედეგად კომპანია სინათლის ქალაქისათვის მიერ მიღებული ეფექტი ასახულია ნახაზ №5-ზე, სადაც მოყვანილია შედარება კომპანიის მიერ ფაქტიური არსებული ხელშეკრულებების საფუძველზე და გამანაწილებელი

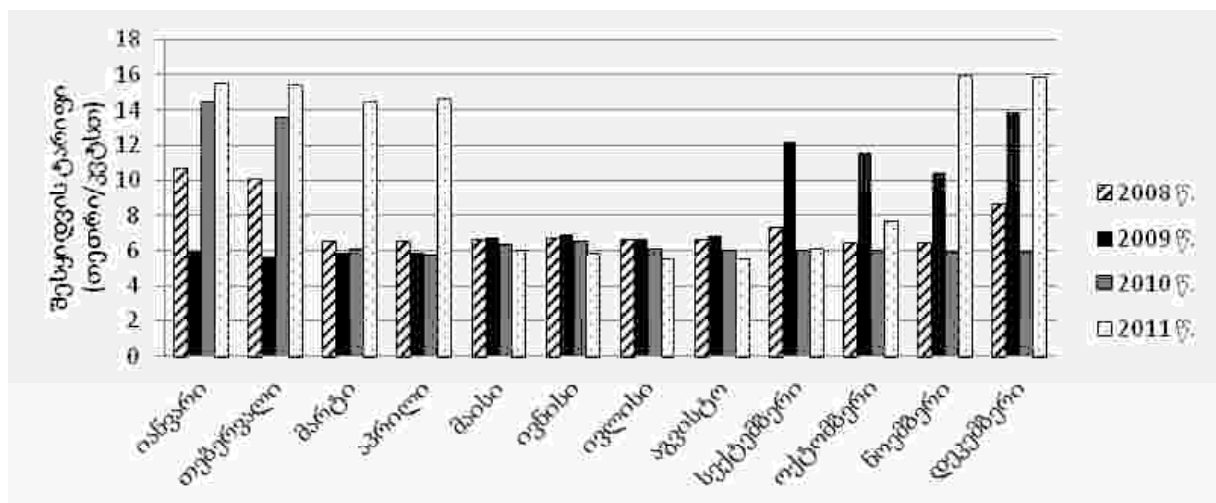
კომპანიის აბონენტად ყოფნის შემთხვევაში მიღებული ტარიფები. კერძოდ აღნიშნულის შედარებით კომპანიამ სამი წლის მანძილზე საშუალოდ 37%-ით ნაკლები ხარჯი გაიღო ელექტროენერგიის შესყიდვაზე.

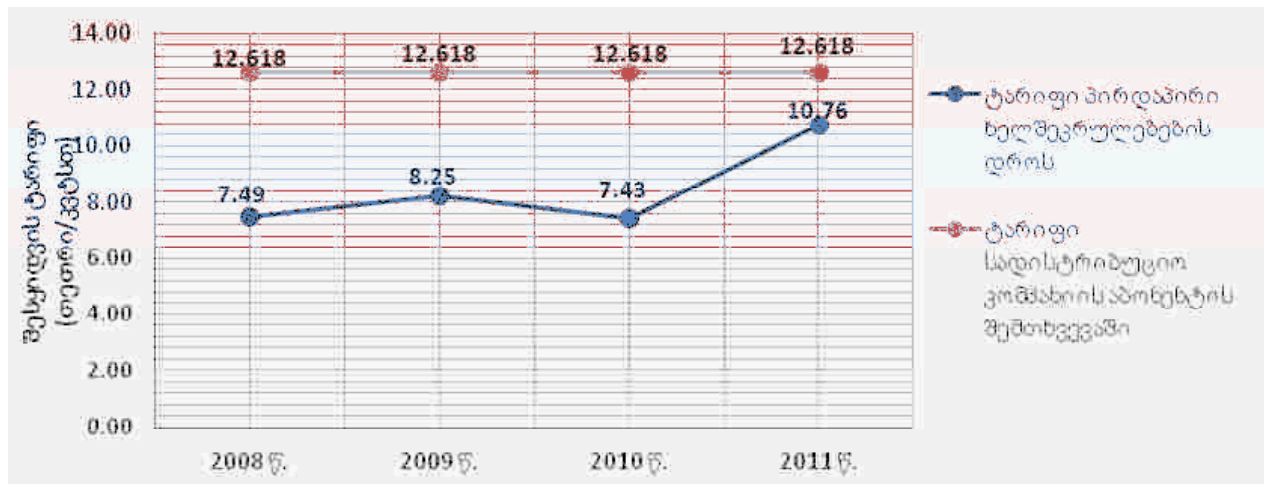
ნახაზი №5 ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერისათვის ელექტროენერგიის სამომხმარებლო ტარიფი პირდაპირი ხელშეკრულებების და სადისტრიბუციო კომპანიის აბონენტად ყოფნის შემთხვევაში 2008-2011 წწ.

ასევე საინტერესოა თბილისის სატრანსპორტო კომპანიის მაგალითის განხილვა, რომელიც ელექტროენერგიის მოხმარების მხრივ არ ითვლება ე.წ. დიდ მომხმარებლად, თუმცა უზრუნველყოფს დედაქალაქის მუნიციპალური ტრანსპორტის ფუნქციონირებას, შესაბამისად ძალზე მნიშვნელოვანია მოსახლეობისათვის ხელმისაწვდომი იყოს მისი გამოყენების ტარიფები, კომპანიის ერთ-ერთ ძირითად ხარჯს კი მოხმარებული ელექტროენერგიის საფასური შეადგენს. ნახაზ #6-ზე მოცემულია კომპანიის მიერ კვტსთ ელექტროენერგიის შესყიდვის ტარიფები. 2011

წელს ზამთრის თვეებში აღნიშნული ტარიფი საკმაოდ მაღალი იყო და წინა წლებთან შედარებით იგივე თვეებში 2-ჯერ მეტიც კი შეადგინა. აღნიშნული გამოიწვია კომპანიის მიერ საბალანსო ელექტროენერგიის უფრო დიდი მოცულობით შესყიდვის განხორციელების აუცილებლობამ. მიუხედავად ამისა, როგორც ნახაზ №7-ზე ჩანს, კომპანიის საშუალო წლიური ტარიფი თითქმის 20%-ით ნალებია იმ ტარიფზე, რაც კომპანიას გამანაწილებელი კომპანიის აბონენტად გახდომის შემთხვევაში დაუჯდებოდა.

ნახაზი №6 ელექტროენერგიის სამომხმარებლო ტარიფი თბილისის სატრანსპორტო კომპანიისათვის 2008-2011 წწ.

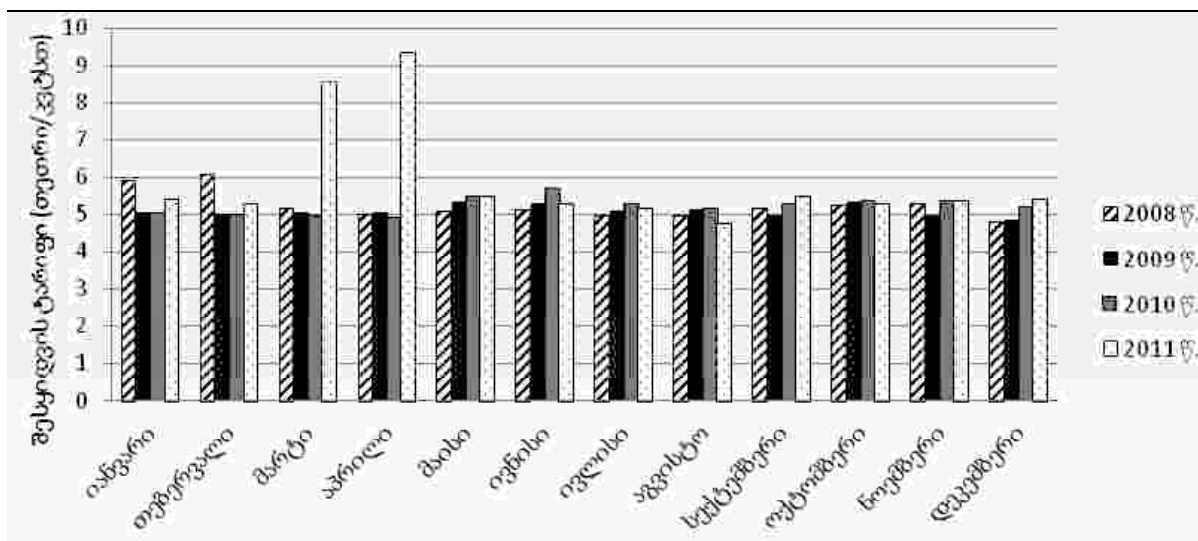

ნახაზი №7 თბილისის სატრანსპორტო კომპანიისათვის ელექტროენერგიის სამომხმარებლო ტარიფი პირდაპირი ხელშეკრულებების და სადისტრიბუციო კომპანიის აბონენტად ყოფნის შემთხვევაში 2008-2011 წწ.

ორივე ზემოთ განხილული კომპანიისათვის ელექტროენერგიის ტარიფი ზამთრის პერიოდში უფრო მაღალია, ვინაიდან ამ პერიოდში მოხმარების დაბალანსებისათვის შესყიდული საბალანსო ელექტროენერგიის საფასური საკმაოდ მაღალია.

ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერის მაგალითის განხილვა მეტად საინტერესოა, ვინაიდან ამ შემთხვევაში კომპანია ელექტროენერგიის შესყიდვას საკუთარი წყაროდან

ახორციელებს. ნახაზ №8-ზე მოცემულია კომპანიის მიერ მოხმარებული ელექტროენერგიის ტარიფი 2008-2011 წწ. თვეების მიხედვით, სადაც სხვადასხვა მომსახურების ღირებულებას დამატებული აქვს მის საკუთრებაში არსებული სადგურის - ჟინვალქესის მარეგულირებელი კომისიის მიერ დამტკიცებული ფასის ზედა ზღვარი. შესაბამისად კომპანიისათვის ელექტროენერგიის ტარიფი ამ პერიოდებში მუდმივად სტაბილურია.

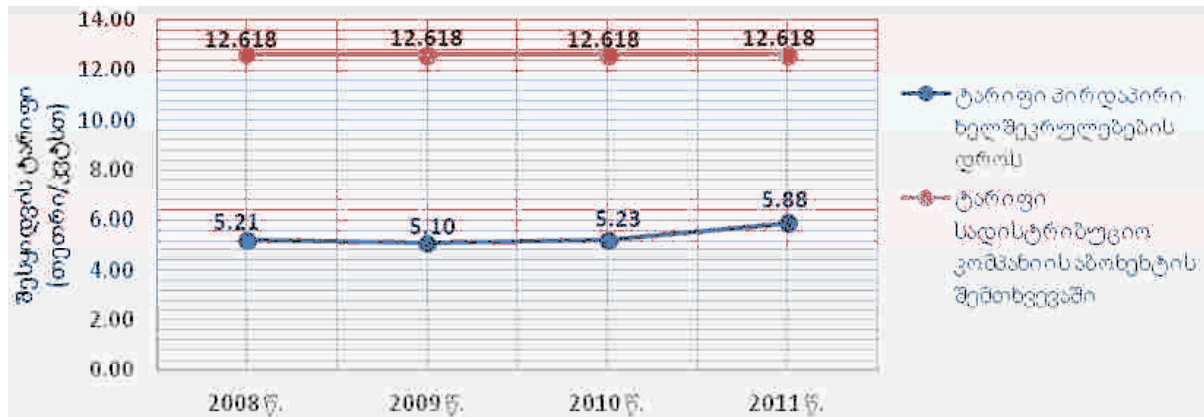

ნახაზი №8 ელექტროენერგიის სამომხმარებლო ტარიფი ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერისათვის 2008-2011 წწ.

გამანაწილებელი კომპანიის აბონენტად ყოფნის შემთხვევაში აღნიშნული ხარჯი საგრძნობლად მაღალი იქნება. ნახაზ №9-ზე ჩანს, რომ 2011 წელს კომპანიის მიერ მიღებული ტარიფის ეფექტი 58%-ს შეადგენდა.

კონკურენტულ მოდელზე გადასვლით და პირდაპირი ხელშეკრულებების ამოქმედებით საქართველოში უპირველეს ყოვლისა საგრძნობლად გაუმ-

ჯობესდა ფულადი სახსრების ამოღების მაჩვენებელი, რაც უპირველეს ყოვლისა აისახა კომპანიების შემოსავლებზე და მათ საშუალება მიეცათ გრძელვადიანი დაგეგმვით მოახდინონ დარგში ინვესტიციების განხორციელება. ნაშრომში განხილული პირდაპირი მომხმარებლების მაგალითი კიდევ ერთხელ ცხადყოფს ორმხრივი ხელშეკრულებების როლს და მის ეფექტურობას.

ნახაზი №9 ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერისათვის ელექტროენერგიის სამომხმარებლო ტარიფი პირდაპირი ხელშეკრულებების და სადისტრიბუციო კომპანიის აბონენტად ყოფნის შემთხვევაში 2008-2011 წწ.

გარდა ამისა, მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში არსებული ორმხრივი ხელშეკრულებების ბაზრებს თუ გადავხედავთ, ვნახავთ რომ ამ გზით შესყიდული ელექტროენერგია უზრუნველყოფს გარანტირებულ შემოსავლებს და დარგის სტაბილურ განვითარებას. ამავე დროს მსოფლიო ქვეყნებში

ორმხრივი ხელშეკრულებებით შესყიდული/გაყიდული ელექტროენერგიის წილი რიგ შემთხვევაში საქართველოში არსებული მაჩვენებლის ფარგლებშია.

შემოთ მოყვანილი მაგალითებიდან კომპანიების მიერ მიღებული სარგებელი გამოსახული ფულად ერთეულში მოცემულია ცხრილ №4-ში.

კომპანიების სარგებელი პირდაპირი ხელშეკრულებით ელექტროენერგიის შესყიდვისას 2008-2011 წწ.

ცხრილი №4

წელი	კომპანია	ელექტროენერგიის ტარიფი პ/ზ გათვალისწინებით [თეთრი/კვტსთ]	ელექტროენერგიის ტარიფი სადისტრ. კ. აბონენტის შემთხვევაში [თეთრი კვტსთ]	მომხმარებელი [მლნ. კვტსთ]	სულ ხარჯი პ/ზ შემთხვევაში [მლნ. ლარი]	სულ ხარჯი სადისტრ. აბონენტის შემთხვევაში [მლნ. ლარი]	სხვაობა [მლნ. ლარი]	სხვაობა [%]
2008 წ.	თბილისის სატრანსპორტო კომპანია	7,49	12,62	63,10	4,73	7,96	3,23	41%
	სინათლის ქალაქი	9,37	12,62	41,45	3,88	5,23	1,35	26%
	ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერი	5,21	12,62	294,87	15,36	37,21	21,85	59%
2009 წ.	თბილისის სატრანსპორტო კომპანია	8,25	12,62	62,06	5,12	7,83	2,71	35%
	სინათლის ქალაქი	8,37	12,62	44,32	3,71	5,59	1,88	34%
	ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერი	5,10	12,62	286,56	14,61	36,16	21,55	60%
2010 წ.	თბილისის სატრანსპორტო კომპანია	7,43	12,62	62,91	4,67	7,94	3,26	41%
	სინათლის ქალაქი	8,27	12,62	46,86	3,87	5,91	2,04	34%
	ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერი	5,23	12,62	287,01	15,00	36,21	21,21	59%
2011 წ.	თბილისის სატრანსპორტო კომპანია	10,76	12,62	64,03	6,89	8,08	1,19	15%
	სინათლის ქალაქი	—	—	—	—	—	—	—
	ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერი	5,88	12,62	284,04	16,71	35,84	19,13	53%

კომპანიების მიერ მიღებული შემოსავალი პირდაპირი ხელშეკრულებით ელექტროენერგიის შესყიდვისას, სადისტრიბუციო კომპანიის აბონენტად ყოფნასთან

შედარებით, წლების მანძილზე 15%-იდან 60%-მდეც იზრდება. ფულად გამოსახულებაში აღნიშნული დანაზოგი თბილისის სატრანსპორტო კომპანიისათვის 2011 წლის

მოანცემებით 1,19 მლნ ლარს შეადგენს, ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერისათვის კი 19,13 მლნ ლარს, მაშინ როდესაც ხსენებული კომპანიების წლიური ფაქტიური ხარჯი ელექტროენერგიაზე შესაბამისად შეადგენს 6,89 მლნ და 16,71 მლნ ლარს.

ვინაიდან საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის მიზანი კონკურენციისთვის სრული გახსნაა, მნიშვნელოვანია მასზე ეტაპობრივად მოხდეს გადასვლა და დარგში თანდათან დაიხვეწოს და ჩამოყალიბდეს ჯანსაღი გარემო.

საქართველოს პარლამენტის დადგენილების „საქართველოს ენერგეტიკულ სექტორში სახელმწიფო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებების“ თაობაზე დოკუმენტში დასახელებულია, რომ 2013 წლიდან წლის მანძილზე 3 მლნ. კვტს-მდე ელექტროენერგიის მომხმარებელ საწარმოს საშუალება ექნება თავად აირჩიოს მომწოდებელი, 2016 წლიდან კი არანაკლებ 1 მლნ კვტს-ს მქონე მომხმარებლებს, ხოლო სრული გახსნა განხორციელდება 2017 წლიდან. მომხმარებლების რაოდენობის ზრდა გამოიწვევს პირდაპირი ხელშეკრულებების ზრდას. ცხრილ №5-ში მოცემულია მოხმარების დონეების მიხედვით გამანაწილებელი კომპანიების: თელასის და ენერგო-პრო ჯორჯიას აბონენტების რიცხვი. მათგან ენერგო-პრო ჯორჯიას 21 აბონენტს ამჟამადაც შეუძლიათ „კვალიფიციური საწარმოს“ სტატუსის მიღება და პირდაპირი ხელშეკრულებების გაფორმება. 3 მლნ კვტს-მდე ბაზრის გახსნის შემთხვევაში უკვე დამატებით 47 მომხმარებელს შეეძლება ბაზარზე თავისუფლად შემოსვლა, ხოლო 1 მლნ კვტ-სთმდე გახსნის შემთხვევაში ჯამში 257 მომხმარებელი იქნება ბაზარზე.

სადისტრიბუციო კომპანიის მომხმარებლები წლიური მოხმარების დონის მიხედვით

ცხრილი №

	>7 მლნ. კვტს	3-7 მლნ. კვტს-მდე	1-3 მლნ. კვტს- მდე
ენერგო-პრო ჯორჯია	21	27	90
თელასი	1	20	92

ბაზრის თანდათანობითი გახსნის შემთხვევაში ქვემოთ მოცემულია მათ მიერ პირდაპირ ხელშეკრულებებზე გადასვლის შემთხვევაში მიღებული სარგებელი.

ნაშრომის [12] მიხედვით საქართველოს ელექტროენერგეტიკულ ბაზარზე შესასყიდი ელექტროენერგიის საშუალოშეწონილი პროგნოზული ტარიფი 2013 წლისათვის შეადგენს (ზედა ზღვარი) 4,815 თეთრს კვტს-ზე, 2014 წ. 4,481 თეთრი/კვტს-ზე, ხოლო 2015 წელს 4,808 თეთრი/კვტს-ზე. აღნიშნულ ტარიფზე

შესაბამისი მომსახურების ტარიფის ერთეულების დამატებით (გადაცემა/დისპეტჩერიზაციის მომსახურების ტარიფი, რეზერვის ტარიფი, ესკო-ს მომსახურების ტარიფი, სადისტრიბუციო კომპანიის მიერ გატარების მომსახურების ტარიფი) შესაბამისად მიიღება 2013 წლისათვის - 8,954 თეთრი/კვტს-ზე, 2014 წლისათვის 8,620 თეთრი/კვტს-ზე, 2015 წელს კი 8,947 თეთრი-კვტს.

ცხრილ №6-ში კრებითადაა ნაჩვენები მომავალი „კვალიფიციური საწარმოების“ მიერ დარგში კონკურენციის გაზრდით მისაღები შესაძლო შემოსავალი. ენერგო-პრო ჯორჯიას აბონენტები, რომლებიც ამჟამად 7 მლნ კვტს-ზე მეტს მოიხმარენ, მათ მიერ პირდაპირი ხელშეკრულებების გაფორმების შემთხვევაში 36 მლნ. ლარამდე დანაზოგის გაკეთებას შეძლებენ, ხოლო მომავალში ორივე გამანაწილებელი კომპანიის 1-დან 3 მლნ კვტს-მდე მომხმარებელი საწარმოები საბოლოო ჯამში 9,5 მლნ ლარამდე შეძლებენ დანაზოგის გაკეთებას.

კომპანიების ხარჯი სადისტრიბუციო კომპანიების აბონენტად ყოფნის და პირდაპირი ხელშეკრულებების გაფორმების შემთხვევაში

ცხრილი №6

	მომხმარებლის მოცულობა [მლნ კვტს]	სულ ხარჯი ა/ხ შემთხვევაში [მლნ ლარი]	სულ ხარჯი სადისტრ. აბონენტის შემთხვევაში [მლნ ლარი]	სხვაობა [მლნ ლარი]	სხვაობა [%]
ენერგო-პრო ჯორჯიას აბონენტები					
>7 მლნ. კვტს	975,4	87,3	123,1	35,8	29%
3-7 მლნ. კვტს-მდე	123,1	11,0	15,5	4,5	29%
1-3 მლნ. კვტს-მდე	106,3	9,5	13,4	3,9	29%
თელასის აბონენტები					
>7 მლნ. კვტს	8,8	0,8	1,1	0,3	29%
3-7 მლნ. კვტს-მდე	89,9	8,8	12,5	3,6	29%
1-3 მლნ. კვტს-მდე	152,7	13,7	19,3	5,6	29%

აღნიშნული კომპანიების მიერ პირდაპირი ხელშეკრულებების გაფორმებით მიღებული სარგებელი პროგნოზული ზედა ზღვრული ტარიფის პირობებშიც კი 29%-ს აღწევს.

ზემოთ მოყვანილმა კვლევამ აჩვენა, რომ ელექტრო-ენერგიის კონკურენტულ ბაზარზე

პირდაპირი ხელშეკრულებებით ვაჭრობა მაღალი ეფექტიანობის მატარებელია. იგი უზრუნველყოფს საბაზრო ძალის განმტკიცებას, ფასებისა და მოთხოვნის გაზრდასთან დაკავშირებული რისკების შემცირებას. პირდაპირი ვადიანი ხელშეკრულებები მნიშვნელოვან წილად განაპირობებენ ენერგეტიკაში ინვესტიციების მოზიდვის გაფართოებას. მომხმარებლების ელექტროენერგიით უწყვეტ და საიმედო მომარაგებას.

ანალიზით დადგენილია, რომ ელექტროენერგიის ბაზარზე დასაშვები ზღვარის მინიმუმ 1 მლნ კვტს-მდე შემცირება, მომხმარებელს აძლევს დიდ ეკონომიკურ ეფექტს და ამ სახის ხელშეკრულებით ვაჭრობის გაფართოება არის ერთ-ერთი ეფექტური გზა ელექტროენერგიაზე ტარიფების შემცირებისა.

ლიტერატურა:

1. Designing the optimal bilateral contract in the competitive electricity market. Koohyung Chung, Dongjoo Kang and Balho H. Kim. Department of Electrical Engineering, Hongik University, 72-1, Sangsuk-dong, Mapo-gu, Seoul, Korea. Korea Electro technology Research Institute (KERI), 665, Naeson-Dong, Euiwang, Gyeonggi-do, Korea, 2006.
2. Understanding today's Electricity Business. Bob Shively, John Ferrare. Enerdynamics 2012
3. How does bilateral trading differ from electricity pooling? Egheosa Onaiwu. ხელმისაწვდომია: <http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/gateway/index.php?news=30882>. უკანასკნელად გადამოწმებული იქნა 20.03.2012
4. Spot, Bilateral and Futures Trading in Electricity Markets. Implications for Stability. Valeria Termini and Laura Cavallo. IEM – International Energy Markets. NOTA DI LAVORO 19.2007. ხელმისაწვდომია: <http://www.feem.it/getpage.aspx?id=73&sez=Publications&padre=20&tab=1> უკანასკნელად გადამოწმებული იქნა 21.03.2012
5. Impact of bilateral contracts on the Italian electricity market. A. Berizzi C. Bovo M. Delfanti M.S. Pasquadi bisceglie. Bulk Power System Dynamics and Control - VI, Cortina d'Ampezzo, Italy, 2004.
6. “Рынок Электроэнергии: от монополии к конкуренции”, А.А.Тукунов 2003г.
7. საქართველოს ელექტროენერგეტიკის მენეჯმენტის ბიზნეს-ინჟინერინგის პრინციპებზე ფორმირების პრობლემები და მათი გადაჭრის

გზები. დ. ჯაფარიძე, ზ. გაჩეჩილაძე, ნ. მაღრაძე. ჟურნალი ბიზნეს ინჟინერინგი #1, 2010 წ. გვ 83-96

8. საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის მიერ 2006 წლის 31 აგვისტოს #77 ბრძანებით დამტკიცებული „ელექტროენერგიის (სიმძლავრის) ბაზრის წესები“.
9. Bilateral Contracting in Deregulated Electricity Markets. A report to the American Public Association. Erza Hausman, Rick Hornby, Allison Smith. April 18, 2008.
10. ენერგოტრეიდერების ევროპული ფედერაცია <http://www.efet.org/> უკანასკნელად გადამოწმებული იქნა 23.03.2013 წ.
11. საქართველოს ელექტროენერგეტიკულ ბაზარზე შესასყიდი ელექტროენერგიის საშუალო შეწონილი ტარიფის პროგნოზირება. დ. ჯაფარიძე, ნ. კიკაბიძე. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის შრომების კრებული, 2013 წ.

Assessment of the effectiveness of Direct Contracts on electricity purchase in Georgian competitive electricity market and its expansion prospects

SUMMARY

The paper discusses the types of contracts for electricity trading expanded in the world practice, electricity contracts established on Georgian market after implementing existing “Electricity (Capacity) Market Rules”, contractual relationships between customers and suppliers, the benefits of Direct Contracts and its development prospects.

Studies have shown that competitive electricity markets are highly effective, with bilateral Direct Contracts. It provides strengthening of market forces and reduces risks related to the increase in prices and demand. Direct contracts stipulate investment expansion in the field, by providing fixed-term contracts with fixed prices.

Analysis determined that the allowable margin of at least 1 million kWh of electricity consumption, makes a huge economic benefit to consumers. Expansion of electricity trade with this kind of contracts is one of the effective ways to reduce electricity tariffs and provide reliable supply to the consumers.